

Матієва Я.С.,
аспірантка кафедри міжнародного та європейського права
Державного університету «Київський авіаційний інститут»

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИЗНАЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

THE ROLE OF INTERNATIONAL ECONOMIC ORGANIZATIONS IN DEFINING THE ECONOMIC FUNCTION OF THE STATE

У сучасних умовах стрімкої глобалізації національна економічна політика дедалі менше може розглядатися як суто внутрішня справа окремої держави. Вплив міжнародних економічних організацій стає визначальним фактором, що формує рамки, у межах яких держава реалізує свою економічну функцію. Ці організації не тільки координують міжнародну співпрацю, а й виконують роль агентів стандартизації економічних підходів, сприяючи формуванню загальноприйнятих норм, правил і моделей державного втручання у світовій економіці.

У статті здійснюється історико-теоретичний аналіз еволюції економічної ролі держави – від концепції мінімального державного втручання в період класичного лібералізму, через кейнсіанську модель активного економічного регулювання, що набула поширення після Великої депресії 1930-х років, до неоліберальної парадигми, яка стала домінуючою у 1980-х роках. Особлива увага приділяється взаємозв'язку між цими змінами та посиленням впливу міжнародних економічних інституцій на формування національної політики.

Розглядаються ключові механізми впливу таких організацій, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Світова організація торгівлі (СОТ) та Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Зокрема, у рамках програм МВФ для країн-реципієнтів акцентується на необхідності проведення структурних реформ, що включають дерегуляцію, приватизацію державних підприємств, фінансову консолідацію та лібералізацію ринків. Світовий банк наголошує на розвитку інституційної спроможності держави, формуванні ефективного державного управління та стимулюванні соціального капіталу, що сприяє перетворенню держави на агента сталого і інклюзивного розвитку. СОТ обмежує можливості держав для протекціоністської політики, стимулюючи розвиток конкуренції на глобальних ринках, а ОЕСР виступає розробником і просувачем стандартів належного економічного врядування, які широко застосовуються навіть поза межами її членства.

В результаті діяльності міжнародних економічних організацій змінюються уявлення про допустимі форми і межі економічного втручання держави. З одного боку, це сприяє модернізації національних економік, підвищенню їх відкритості, інтеграції у світові економічні процеси та залученню іноземних інвестицій. З іншого боку – відбувається суттєве звуження простору економічного суверенітету, що породжує нові виклики і потребує балансування між зовнішніми вимогами і внутрішніми пріоритетами розвитку.

Водночас на сучасному етапі роль держави трансформується: вона виступає не просто як виробник або власник ресурсів, а як інституційний модератор, регулятор і партнер приватного сектору у досягненні спільних цілей економічного зростання, сталого розвитку та соціальної справедливості. Міжнародні економічні організації формують нові норми та стандарти, які визначають як технічні, так і політичні аспекти державного економічного управління у глобальному контексті.

Таким чином, дослідження підкреслює вирішальну роль міжнародних економічних організацій у формуванні сучасного розуміння економічної функції держави, зокрема їхній внесок у створення нових моделей економічної політики, які віддзеркалюють глобальні тенденції та виклики сучасної світової економіки.

Ключові слова: економічна функція держави, міжнародна організація, міжнародні економічні організації, економічна політика, державне регулювання.

In the current conditions of rapid globalization, national economic policy can increasingly less be considered a purely domestic matter of an individual state. The influence of international economic organizations has become a decisive factor shaping the framework within which a state implements its economic function. These organizations not only coordinate international cooperation but also act as agents of standardization of economic approaches, facilitating the formation of commonly accepted norms, rules, and models of state intervention in the global economy.

The article conducts a historical-theoretical analysis of the evolution of the economic role of the state – from the concept of minimal state intervention during the period of classical liberalism, through the Keynesian model of active economic regulation, which became widespread after the Great Depression of the 1930s, to the neoliberal paradigm that became dominant in the 1980s. Special attention is given to the interconnection between these changes and the strengthening influence of international economic institutions on the formation of national policy.

Key mechanisms of influence of such organizations as the International Monetary Fund (IMF), the World Bank, the World Trade Organization (WTO), and the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) are examined. In particular, within the IMF programs for recipient countries, emphasis is placed on the necessity of implementing structural reforms, including deregulation, privatization of state-owned enterprises, fiscal consolidation, and market liberalization. The World Bank highlights the development of the state's institutional capacity, the formation of effective public governance, and the stimulation of social capital, which contributes to transforming the state into an agent of sustainable and inclusive development. The WTO limits states' ability to pursue protectionist policies, encouraging the development of competition in global markets, while the OECD acts as a developer and promoter of good economic governance standards, widely applied even beyond its membership.

As a result of the activities of international economic organizations, perceptions of permissible forms and limits of state economic intervention change. On the one hand, this promotes the modernization of national economies, increases their openness, integration into global economic processes, and attraction of foreign investments. On the other hand, it leads to a significant narrowing of the space for economic sovereignty, generating new challenges and requiring a balance between external demands and internal development priorities.

At the same time, at the present stage, the role of the state is transforming: it acts not simply as a producer or owner of resources but as an institutional moderator, regulator, and partner of the private sector in achieving common goals of economic growth, sustainable development, and social justice. International economic organizations form new norms and standards that define both the technical and political aspects of state economic governance in the global context.

Thus, the study emphasizes the decisive role of international economic organizations in shaping the modern understanding of the economic function of the state, particularly their contribution to the creation of new models of economic policy that reflect global trends and challenges of the contemporary world economy.

Key words: economic function of the state, international organization, international economic organizations, economic policy, state regulation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації роль держави в економіці зазнає суттєвих трансформацій, що пов'язано не лише з внутрішніми викликами, а й із впливом міжнародних економічних організацій. Ці організації формують нові стандарти та нормативи, які визначають межі та зміст економічної функції держави, часто обмежуючи її традиційні повноваження у сфері регулювання, одночасно стимулюючи інтеграцію у світову економіку. Це ставить перед національними урядами складне завдання: балансувати між збереженням економічного суверенітету та адаптацією до зовнішніх вимог, що вимагає переосмислення ролі держави як суб'єкта економічної політики в умовах посилення глобальних економічних взаємозалежностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючий інтерес наукової спільноти до ролі міжнародних економічних організацій у формуванні сучасної економічної політики держав, зокрема в контексті глобалізаційних викликів та трансформації світової економіки. До ключових досліджень цієї теми належать праці таких авторів, як Білокур Г., Ткач Д., О. Кучик, І. Іванова, О. Грінченко та інших, які розглядають різні аспекти функціонування міжнародних економічних інститутів, їхній вплив на національну економіку.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є всебічний аналіз ролі міжнародних економічних організацій у формуванні та трансформації економічної функції держави в умовах глобалізації, а також виявлення впливу їхніх політик, норм і рекомендацій на національні економічні стратегії та інституційні зміни. Для досягнення цієї мети необхідно дослідити історичні та теоретичні засади економічної функції держави, проаналізувати основні напрями діяльності ключових міжнародних економічних інституцій, оцінити механізми їхнього впливу на державне регулювання економіки, а також виявити особливості адаптації економічної ролі держави в країнах із перехідною економікою під впливом глобальних економічних процесів і міжнародних зобов'язань.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі національна економічна політика вже не є винятково внутрішньою справою держави. В умовах глобалізації дедалі більшої ваги набуває участь країн у діяльності міжнародних економічних організацій, які не лише координують економічні відносини між державами, а й активно формують уявлення про допустимі межі та зміст економічної функції держави.

Економічна функція держави є складним і багатограним явищем, що змінювалося протягом історії під впливом як внутрішніх трансформацій національних господарств, так і зовнішніх чинників, зокрема розвитку економічної науки, соціально-політичних подій, міжнародної співпраці та глобалізаційних процесів.

У класичній ліберальній традиції XVIII–XIX століть, що бере початок у працях Адама Сміта, роль держави у сфері економіки розглядалася як суто обмежена. Держава мала виконувати «нічні сторожеві функції»: забезпечувати дотримання прав власності, підтримувати правопорядок і забезпечувати національну оборону. Ідеал вільного ринку, що саморегулюється за допомогою «невидимої руки», був основою класичного лібералізму. Втручання держави в економіку вважалося неефективним і шкідливим для природного економічного порядку.

Проте з розвитком індустріального суспільства у XIX–XX століттях, виникненням соціальних проблем, пов'язаних із нерівністю, безробіттям, кризами надвиробництва та циклічними коливаннями економіки, виникла необхідність переосмислення ролі держави. Особливо переламним моментом стала Велика депресія 1930-х років, яка продемонструвала неспроможність вільного ринку самотійно подолати економічну кризу. Саме тоді

сформувалася кейнсіанська концепція, запропонована Джоном Мейнердом Кейнсом, яка обґрунтовувала потребу активного втручання держави в економіку з метою регулювання сукупного попиту, стимулювання інвестицій, зниження безробіття та стабілізації економічного циклу.

У повоєнний період кейнсіанська модель домінувала у багатьох західних країнах. Держава виконувала функцію перерозподілу ресурсів, забезпечення соціального захисту, розвитку інфраструктури та сприяння економічному зростанню. У цей період утвердилася концепція «держави добробуту» (welfare state), яка розглядалася як інструмент забезпечення соціальної справедливості та економічної стабільності [1].

Проте вже в 1970–1980-х роках почалася критика кейнсіанства, зумовлена зростанням бюджетних дефіцитів, інфляції, зниженням ефективності державного управління. Ці явища спричинили перехід до неоліберальної моделі, яка підкреслювала пріоритет ринкових механізмів, приватизацію, дерегуляцію та обмеження державних витрат. У цій парадигмі держава мала створювати сприятливі умови для діяльності приватного сектору, але не втручатися безпосередньо в економічні процеси.

Саме в цей період міжнародні економічні організації почали відігравати дедалі важливішу роль у формуванні глобального бачення економічної функції держави. Їхні рекомендації, програми фінансової підтримки та системи моніторингу сприяли закріпленню неоліберальних підходів як домінантної моделі економічного управління, особливо у країнах, що розвиваються, або в державах із перехідною економікою. Міжнародні інституції перетворилися на носіїв певної економічної ортодоксії, яка формувала рамки для національної економічної політики [2].

У сучасному світі економічна політика держав формується не лише під впливом внутрішніх чинників, таких як політичні пріоритети, ресурсний потенціал чи соціальні потреби, але й у тісному взаємозв'язку з міжнародними інституційними структурами. Міжнародні економічні організації стали своєрідними нормативними орієнтирами та арбітрами у сфері державного економічного регулювання. Їхній вплив здійснюється як безпосередньо – через фінансову допомогу, консультації, нагляд за виконанням програм, так і опосередковано – шляхом формування стандартів, поширення знань та встановлення глобальних правил.

Одним із ключових механізмів такого впливу є умовність надання фінансових ресурсів. Зокрема, Міжнародний валютний фонд (МВФ) реалізує програми фінансової стабілізації, що майже завжди супроводжуються вимогами до країн-реципієнтів щодо проведення структурних реформ. Такі умови передбачають сувору фіскальну дисципліну, зменшення дефіциту бюджету, дерегуляцію економіки, лібералізацію цін, приватизацію державних підприємств, обмеження державного втручання в ринок. У результаті цього формується нова економічна парадигма, в якій держава втрачає свою традиційну функцію як активного суб'єкта економіки й переходить до ролі «інституційного модератора» ринкових процесів. Такий підхід трансформує не лише економічну структуру, а й уявлення про межі економічного суверенітету держави, особливо у країнах із перехідною економікою.

Світовий банк, хоча й менше акцентує на негайному скороченні державного сектору, зосереджений на довгострокових аспектах розвитку: зміцненні інституційної спроможності, розвитку людського капіталу, покращенні інфраструктури, боротьбі з бідністю. Його діяльність формує уявлення про функціональну трансформацію держави – від власника і виробника до гаранта соціального розвитку. Держава, у цьому підході, має інвестувати не стільки в економічне зростання як таке, скільки в його якість і сталість: через підтримку освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, екологічної безпеки. Тим

самим вибудовується нове бачення економічної функції держави як агента інклюзивного розвитку [3].

Світова організація торгівлі (СОТ) діє переважно через встановлення обов'язкових для членів правил у сфері міжнародної торгівлі. Вступ до СОТ означає для країни прийняття низки зобов'язань, що суттєво звужують її можливості для протекціонізму, субсидування національних виробників, запровадження митних бар'єрів чи обмежень на імпорту. Таким чином, держава позбавляється значної частини інструментів, що раніше використовувалися для захисту національної економіки, зокрема в періоди кризи або структурної перебудови. Водночас це стимулює уряди зосередитися на створенні сприятливого інвестиційного клімату, підвищенні продуктивності, інноваційності та конкурентоспроможності власних виробників у межах міжнародних стандартів [4].

Крім того, варто враховувати вплив ОЕСР, яка через систему моніторингу, звітності та розробку рекомендацій у сфері оподаткування, антикорупційної політики та управління державними фінансами формує рамки «належного економічного врядування». Її напрацювання активно використовуються у процесі реформування державного управління та модернізації економічної політики, навіть у країнах, що не є членами цієї організації.

Загалом, діяльність міжнародних економічних організацій не лише впливає на конкретні економічні рішення, а й формує нормативні очікування щодо «правильного» способу здійснення державної економічної політики. У такому контексті їх можна розглядати як інститути глобального управління, що визначають рамки допустимого втручання держави в економіку. Це з одного боку сприяє модернізації та інтеграції національних економік у світовий простір, а з іншого – ставить перед державами складне завдання: зберігати ефективність, соціальну чутливість і політичну легітимність у межах зовнішніх зобов'язань і обмежень [5].

У сучасній глобалізованій економіці відбувається поступова трансформація традиційного розуміння економічної ролі держави. Якщо раніше держава асоціювалася з контролем, плануванням, централізованим управлінням виробництвом і перерозподілом ресурсів, то нині все більшого значення набуває її функція як регулятора, гаранта стабільності та сприяння економічного розвитку. Ця еволюція значною мірою зумовлена діяльністю міжнародних економічних організацій, які створюють стандарти, практики і рамки «належного економічного врядування».

Такі організації, як МВФ, Світовий банк, ОЕСР чи СОТ, впливають не лише через механізми фінансування чи доступу до ринків, але й через трансляцію нормативних очікувань щодо того, якою має бути сучасна держава в економіці. Участь держав у глобальних ініціативах, рейтингах конкурентоспроможності (зокрема від Світового економічного форуму чи Світового банку), у програмах

технічної допомоги та макрофінансової стабілізації супроводжується зобов'язаннями щодо прозорості державних фінансів, ефективності бюджетного процесу, дерегуляції, спрощення дозвільних процедур і підвищення інституційної спроможності. Ці чинники не лише обмежують простір для суверенної економічної політики, а й змінюють саму логіку функціонування державних інституцій.

Особливо важливим є вплив міжнародних економічних організацій на країни з перехідною або вразливою економікою – такі як Україна. Їхній доступ до міжнародного фінансування напряму залежить від здатності дотримуватись рекомендацій міжнародних партнерів, які нерідко мають програмний характер. Такі рекомендації охоплюють не лише макроекономічні індикатори, а й системні питання управління: прозорість ухвалення рішень, зниження корупційних ризиків, усунення впливу олігархічних груп, реформа податкової системи, управління державною власністю.

У результаті, нова модель економічної ролі держави стає більш «обмеженою» в традиційному розумінні, але «розширеною» у функціональному: від активного господарюючого суб'єкта – до платформи для створення стабільного, прогнозованого, справедливого та відкритого економічного середовища. Така держава не займається безпосередньо виробництвом чи централізованим плануванням, але створює умови для ринкової ефективності, з урахуванням соціальних, екологічних та регіональних аспектів розвитку.

У перспективі ця трансформація має і зворотний бік – ризик надмірної залежності від зовнішніх орієнтирів, втрати здатності до стратегічного довгострокового планування з урахуванням національних інтересів. У цьому контексті ключовим викликом для держав стає пошук балансу між глобальними зобов'язаннями та внутрішньою потребою в економічній автономії, інклюзивності й справедливості.

Тож формування нової економічної ролі держави – це не лише результат зовнішнього тиску, а й поступове переосмислення функцій державного управління відповідно до нових глобальних викликів і стандартів ефективності. Це відкриває простір для глибоких інституційних перетворень, де держава виступає не головним учасником ринку, а гарантом його стабільного та справедливого функціонування [6].

Висновки. Сучасна економічна функція держави дедалі більше визначається не лише її внутрішніми потребами та пріоритетами, а й зовнішніми інституційними рамками, сформованими міжнародними економічними організаціями. Через фінансові інструменти, нормативні стандарти та рекомендації ці структури впливають на зміст, межі й форми державного втручання в економіку, формуючи нову парадигму державного управління – від автономного господарюючого суб'єкта до відповідального регулятора в глобальному економічному порядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. The economic role of the state. Cambridge University Press & Assessment. URL: https://assets.cambridge.org/97811070196530/excerpt/97811070196530_excerpt.pdf
2. Hardin R. Economic theories of the state. In: Mueller DC, ed. *Perspectives on Public Choice: A Handbook*. Cambridge University Press. 1996. Pp. 21-34.
3. Кульбіда, М. В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці. Інтеллект XXI. 2019. № 3. С. 16-22.
4. Цанько, Я. О., Козинець, Ю. С. Основна мета та завдання створення СОТ та її роль у міжнародній торговельній системі. *Митна справа*. 2015. No 2. С. 11-14.
5. Morgun V., Zahrebelna I., Bilyk T., Khurdei V., Zub M. The Role of International Organizations in Regulating the World Economy. *Archives Des Sciences*. Vol. 74, Issue 4, 2024. URL: <https://doi.org/10.62227/as/74415>.
6. Tabellini G. The role of the state in economic development. URL: https://www.ifo.de/DocDL/cesifo1_wp1256.pdf